

3) передкримінальний тип. Ці люди мають такі морально-психологічні властивості, які у певній ситуації, якщо вони опиняються в ній, неминуче вчиняють злочин. Тут два види особистостей: а) люди з надзвичайно емоційною збудливістю і нестачею самовладання; б) легковажний ледар, який любить добре пожити не утруднюючи себе. Відомі й ін. критерії К. з. т. Зокрема, М. Єнікєєв за ступенем соціальної дезадаптації розрізняє два типи особи злочинця: антисоціальний тип (особи, що неодноразово вчиняли злочини на основі стійкої антисоціальної спрямованості, – тип «злісного» злочинця); асоціальний тип (особи, що вперше вчинили злочин на основі загальної асоціальної спрямованості).

Лит.: Ковалев А. Г. Психология личности. М., 1970; Hollin Clive R. Psychology and crime: an introduction to criminological psychology. London; N. Y., 1996; Пирожков В. Ф. Криминальная психология. М., 2001; Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психология. Х., 2008.

В. Ю. Шепітько.

КЛАСИФІКАЦІЯ ОЗНАК ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ – у габітології виокремлення та упорядкування ознак зовнішності людини; певний порядок опису людини з метою її ідентифікації (словесний портрет). Перші спроби щодо здійснення К. о. з. л. простежуються у реєстрах та описах злочинців, які зазнали покарання в різних країнах світу. Наукова методика щодо К. о. з. л. була запропонована у 80-х рр. 19 ст. франц. криміналістом А. Бертільйоном. К. о. з. л. використовується під час формування рисованих і синтетич-

них портретів, розроблення системи ІКР, фотороботів та ін. Див. *Портрет словесний*.

Лит.: Ідентифікація людини за ознаками зовнішності / В. Ю. Шепітько, І. В. Борисенко, С. О. Когут, О. М. Могильніков. Х., 2003.

В. Ю. Шепітько.

КЛАСИФІКАЦІЯ ОПЕРАЦІЙ ТАКТИЧНИХ – поділ цих організаційно-тактичних засобів на види та підвиди за певними підставами. Класифікаційними підставами поділу тактичних операцій є такі: 1) за стадійністю кримінального провадження: а) тактичні операції досудового розслідування; б) тактичні операції судового провадження; в) тактичні операції, що проводяться до початку досудового розслідування на етапі виявлення ознак злочину; 2) за видом злочину: а) при розслідуванні крадіжок; б) при розслідуванні згвалтувань; в) при розслідуванні вбивств; г) при розслідуванні хабарництва та ін. Так, при розслідуванні крадіжок автотранспортних засобів виокремлюються такі тактичні операції: «Організований характер крадіжки», «Зв'язок крадіжки з ін. злочинами», «Вид крадіжки», «Крадіжка на замовлення», «Крадіжка для власних потреб», «Крадіжка для вчинення ін. злочину», «Умови крадіжки», «Пошук місця приготування до крадіжки», «Механізм учинення крадіжки», «Механізм приховування крадіжки», «Механізм реалізації викраденого», «Пошук автотранспортного засобу», «Пошук місць відстою автотранспортних засобів», «Пошук частин викраденого автотранспортного засобу», «Склад організа-

ної групи»; 3) за змістом: а) загальні (універсальні); б) специфічні (упредметнені). Загальні тактичні операції розробляються на більш узагальненій теоретичній та емпіричній основі, є типовими для злочинів різних видів. До їх числа на стадії досудового розслідування можна віднести: «Встановлення способу вчинення кримінального правопорушення», «Встановлення особи злочинця», «Встановлення мотивів учинення злочину», «Встановлення місця і часу вчинення злочину», «Встановлення співучасників злочинця», «Затримання злочинця на місці злочину», «Розшук особи, яка зникла з місця події і переховується від слідства», «Перевірка алібі підозрюваного», «Встановлення свідків», «Перевірка обмови», «Нейтралізація протидії розслідуванню з боку зацікавлених осіб» та деякі ін. У судовому провадженні до таких операцій можна віднести: «Перевірку показань обвинуваченого», «Перевірку показань потерпілого», «Захист доказів», «Захист свідків», «Захист потерпілих», «Документ» та ін. Специфічні (упредметнені) розробляються стосовно особливостей розслідування злочинів більш вузької групи для вирішення завдань, властивих лише процесу розслідування та судового розгляду певної категорії злочинних проявів. Ці операції створюються з урахуванням криміналістичної характеристики окремих видів і груп злочинів і ситуацій, типових для їх розслідування. Такого роду тактичні операції є більш конкретними, оскільки конкретизуються тими завданнями, на розв'язання яких вони спрямовані. Специфічними тактичними операціями

можна вважати такі, як «Атрибуція невідпаного трупа», «Пошук транспортного засобу, який зник з місця дорожньо-транспортної події», «Виявлення свідків-очевидців учинення розбійних нападів», «Розшук викраденого майна» та ін.; 4) за тактичними завданнями, що вирішуються: а) встановлення місця і часу вчинення кримінального правопорушення; б) встановлення способу вчинення злочину; в) встановлення мотивів учинення кримінального правопорушення; г) встановлення особи потерпілого (жертви); д) встановлення співучасників злочину; е) затримання злочинця на місці злочину; є) розшук особи, яка зникла з місця події і переховується від слідства; ж) перевірка алібі підозрюваного; з) перевірка обмови (самообмови) та ін.; 5) за внутрішньою структурою: а) однорідні; б) неоднорідні (змішані). Однорідні – це тактичні операції, які сформовані лише процесуальними діями, напр., допитом, одночасним допитом тощо. Проведення неоднорідних (змішаних) тактичних операцій забезпечується системою слідчих (розшукових) дій, НСРД, оперативно-розшукових та організаційних заходів. Класичною моделлю тактичної операції дійсно слід визнавати її неоднорідну (змішану) структуру, тобто поєднання слідчих (розшукових) дій, НСРД з організаційними, ревізійними, забезпечувальними та ін. заходами. Але це не виключає можливість поєднання в структурі операції суто процесуальних дій, якщо їх комплексне застосування є ефективним засобом вирішення проміжних завдань розслідування та судового провадження. Можна виокре-

мити операції, до структури яких входять: дві та більше однотипні слідчі (розшукові) дії (напр., «груповий обшук»); комплекс різнопланових слідчих дій; комплекс слідчих і оперативно-розшукових дій; комплекс слідчих дій та заходів організаційного характеру; система оперативно-розшукових заходів (оперативно-тактична операція); комплекс оперативно-розшукових та організаційних заходів; 6) за функціональною спрямованістю, тобто призначенням і роллю тактичної операції у процесі розслідування: а) пошукові; б) організаційні; в) профілактичні; г) пізнавальні; г) забезпечувальні. Необхідно враховувати тактичні операції, спрямовані на: збирання інформації («Встановлення способу кримінального правопорушення»); пошук джерел криміналістичної інформації («Пошук трупа»); фіксацію об'єкта та особи («Затримання злодія»); перевірку інформації («Перевірка зв'язків потерпілого»); попередження злочину («Розкладання злочинної організації»); 7) за сферою застосування: а) типові тактичні операції, які виокремлюються на підставі узагальнення й аналізу судово-слідчої практики, спрямовані на вирішення типових тактичних завдань з урахуванням стадійності кримінального провадження, слідчих (судових) ситуацій при розробленні окремих методик розслідування та судового розгляду кримінальних справ; б) конкретні, які визначаються слідчим, суддею безпосередньо при розслідуванні та судовому розгляді конкретного злочину; 8) за технологією реалізації дій і заходів, що входять до структури тактичної операції, слід розрізняти операції з одночасним (пара-

лельним) та послідовним здійсненням відповідних дій і заходів. Так, комплекс заходів, які утворюють тактичні операції з пошуку та затримання злочинця, який переховується, може бути реалізований одночасно у всіх місцях ймовірного знаходження або появи розшукуваного, у результаті чого злочинця буде знайдено або злочинця буде позбавлено місць надійного переховування. Криміналістична К. о. т. слугує базою для розроблення наукових рекомендацій, дозволяє глибше проникнути в суть даної категорії, у розгорнутому вигляді побачити її зміст, дослідити закономірності та принципи формування. Відповідні К. о. т. виступають підставою для визначення особливостей їх застосування під час розслідування злочинів у типових слідчих ситуаціях, сприяють удосконаленню форм і методів судово-слідчої діяльності з метою її оптимізації та раціоналізації. Див. *Операція тактична*.

Лит.: Дулов А. В. Тактические операции при расследовании преступлений. Минск, 1979; Головин А. Ю. Криминалистическая систематика. М., 2002; Мерецкий Н. Е. Криминалистика и оперативно-тактические комбинации. М., 2007; Комаров И. М. Криминалистические операции досудебного производства в системе методики расследования преступлений. М., 2012; Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації. Х., 2013.

В. М. Шевчук.

КЛАСИФІКАЦІЯ СИТУАЦІЙ У КРИМІНАЛІСТИЦІ – поділ ситуацій за різними підставами, що має криміналістичне значення. Ситуаційний підхід до розслідування злочинів має

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 20-го тому:

В. Ю. Шепітько (голова),
В. А. Журавель (заступник голови),
В. О. Коновалова, В. В. Тіщенко,
В. М. Шевчук, Б. В. Щур

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .
ISBN 978-966-937-048-8

Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2018. — 952 с. : іл.

ISBN 978-966-937-250-5

Видання є систематизованим зведенням про поняття, категорії, теорії та вчення криміналістики, судової експертизи та юридичної психології, їх окремі засоби, прийоми, методи та рекомендації. Розглядається теоретико-методологічне підґрунтя наукових концепцій та практика реалізації криміналістичних, психологічних та експертних методів, методик і технологій. Наводяться відомості про наукові та інші видання з криміналістики, судової експертизи та юридичної психології. Надаються довідкові дані про відомих українських та зарубіжних учених.

Розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, співробітників органів кримінальної юстиції, судових експертів, судових психологів, а також усіх, хто цікавиться проблемами криміналістики, судової експертизи та юридичної психології.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-250-5 (т. 20)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2018
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2018
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2018
© Видавництво «Право», 2018